

Het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk

Ultimi barbarorum (3/4)

Sporen van Spinoza in Den Haag

**STADSOASE
SPINOZAHOF**

DEN HAAG

Het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk

Ultimi barbarorum (3/4)

Tekst: © Wim Goris (2022)

De auteur schreef dit artikel voor Domus Spinozana en StadsOase Spinozahof in Den Haag als deel van zijn onderzoek naar de leefomgeving van Spinoza in Den Haag.

StadsOase Spinozahof, Den Haag

<https://www.stadsoasespinozahof.nl/>

Domus Spinozana, Den Haag

<https://www.spinozahuis.nl/domus-spinoza>

mei 2022

INHOUD

0. Samenvatting

00. Inleiding

1. De gedenksteen 'Jacob Cats'
2. De graven van Jacob Cats in de grafboeken van de Kloosterkerk
3. Johan Hallingh: ontvanger, curator en rentmeester
4. De eerste kerkmeesters van de Kloosterkerk
5. De aankoop van het graf van Jacob Cats in 1650 en zijn begrafenis in 1660
6. De plaats van het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk
7. Henry Fleury de Coulan,- ritmeester Buat, geëxecuteerd in 1666
8. Nabestaanden van Jacob Cats
9. Het familiegraf van Johan de Witt (77) en het familiegraf van Diederik Pauw (92) in de Nieuwe Kerk
10. Geschiedkundige Vereeniging 'Die Haghe' 1889 en 1893

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

0. Samenvatting

In 1854 is in de Kloosterkerk, Den Haag een gedenksteen geplaatst met het opschrift 'Jacob Cats'. Het was het begin van de *Geschiedkundige Vereeniging Die Haghe* van 1890. In 1650 kocht Jacob Cats, bekend als dichter en als raadspensionaris onder stadhouder Frederik Hendrik, twee graven in de Kloosterkerk. De graven stonden op naam van 'den Rentmr. Johan Hallingh', hij werd al in 1605 aangesteld als Ontvanger voor de Predicaren. Het complex was eigendom van de Staten van Holland maar functioneerde pas vanaf 1617 als protestantse kerk. In 1632 lieten de Gecommitteerde Raden de eerste drie kerkmeesters aanstellen, in 1633 volgde de aanstelling van de eerste kerkrentmeester, Adriaan van Persijn.

Jacob Cats had in 1629 een huis gekocht aan de Kneuterdijk, nu achter de Heulstraat. Jacob's vrouw Elisabeth van Valckenburgh overleed na een langdurige ziekte en was in 1631 begraven in de Grote Kerk van Den Haag en werd in 1650 herbegraven in de Kloosterkerk. Jacob Cats zelf is in 1660 begraven. De huidige locatie van de oorspronkelijke twee graven van de familie Cats kan precies worden aangegeven. In het oudste grafboek van de Kloosterkerk is aangegeven wie er tussen 1650 en 1674 in het Cats familiegraf zijn begraven. Opvallend is Henry de Fleury de Coulan, ook bekend als Ritmeester Buat, in 1666 werd hij gevonnist en geëxecuteerd wegens landverraad. Zijn schoonvader was Diederik Pauw, kerkmeester van de

Kloosterkerk, echtgenoot van Elisabeth Cats. Beiden zijn in de Nieuwe Kerk begraven. Het artikel besluit met de familiegraven van Johan de Witt en van Diederik Pauw in de Nieuwe Kerk, zoals weergegeven in het grafboek.

In een aansluitend artikel over de 'prinsenmartelaars' in de Kloosterkerk wordt de cirkel van Spinoza's *Ultimi barbarorum* uit 1672 weer rondgemaakt.

Het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk¹

00. Inleiding

In 1854 is in de Kloosterkerk, Den Haag een gedenksteen geplaatst met het opschrift 'Jacob Cats'. Sindsdien is algemeen bekend dat Jacob Cats in de Kloosterkerk is begraven.^{2 3} Maar waar precies lag zijn graf? Het eerste doel van deze notitie is om die plek aan te wijzen. Minder bekend is dat Henri de Fleury de Coulan, Ritmeester Buat, na zijn executie in 1666, in het graf van Jacob Cats is begraven.⁴

In dit derde artikel onder de noemer '*Ultimi barbarorum*' komt de naam van Benedictus de Spinoza niet voor. De executie en begrafenis van Henri Fleury de Coulan vond plaats toen Spinoza in Voorburg woonde. Hij heeft er voor zover bekend niet over geschreven. In een aansluitend artikel over de 'prinsenmartelaars' in de Kloosterkerk wordt de cirkel van Spinoza's *Ultimi barbarorum* uit 1672 weer rondgemaakt.

1. De gedenksteen 'Jacob Cats'

Op donderdag 27 juli 1854 werd Jacob Cats (1577-1660) in de Kloosterkerk herdacht door een 'Gezelschap van liefhebbers van oudheidkunde en historie', opgericht in 1851. Het Gezelschap, voorloper van de 'Vereniging tot beoefening van de geschiedenis der stad 's-Gravenhage' had een gedenksteen laten aanbrengen aan de 'zuidoostzijde van de oostelijkste van de twee pilaren' in de Kloosterkerk. Deze precieze situering van de gedenksteen stond vanzelfsprekend in het *Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage* van 14 augustus 1954, zij – en hun lezers – konden de gedenksteen ter plekke inspecteren. Twee dagen later namen de *Leydse Courant* en de *Rotterdamsche courant* delen van het bericht over. De *Groninger Courant* volgde begin september, maar ook de *Java-Bode* vond het bericht interessant voor zijn lezers. Op 18 oktober plaatste deze courant een bericht over de gedenksteen in 'wit, grijsgeaderde marmmersteen, rondgebogen en om de pilaar sluitende'. Ruim zestig jaar later noemt Adolph Mulder nog de initiatiefnemers in 1854, en dat hun vereniging voorgangster was van de 'Geschiedkundige Vereeniging Die Haghe' van 1890 (Mulder 1907: 417). A. J. M. Mulder was Rijksbouwmeester voor de monumenten, belast met de

---

¹ Een verkorte versie van dit artikel verscheen in *De Klooster* *6 2022, magazine van de Kloosterkerk in Den Haag

² [https://nl.wikipedia.org/wiki/Kloosterkerk_\(Den_Haag\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Kloosterkerk_(Den_Haag))

³ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacob_Cats_\(dichter\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacob_Cats_(dichter))

⁴ <http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/nnbw/#source=1&page=261&view=imagePane>

restauratie van de Kloosterkerk, hij was een van de eersten die foto's gebruikte voor restauraties en hij schreef het beste artikel ooit over de Kloosterkerk.⁵

Links: gedenksteen Jacob Cats. Kloosterkerk⁶.

Rechts: 'Het inwendige der kerk gezien van uit de westelijke kapel'. (Mulder 1907: 402). Deze afdruk komt uit andere bron.⁷ De gedenksteen aan de zuidzijde van de oostelijke pilaar (rechts) is niet zichtbaar.

2. De graven van Jacob Cats in de grafboeken van de Kloosterkerk

'Siet in de Kloosterkerck heb ick een graf gekocht'⁸

Illustratie uit 'Dood-kiste voor de levendige', in: *Jacob Cats, Alle de werken*, uitgegeven door R. Feith. Dl. 17. Amsterdam, 1798

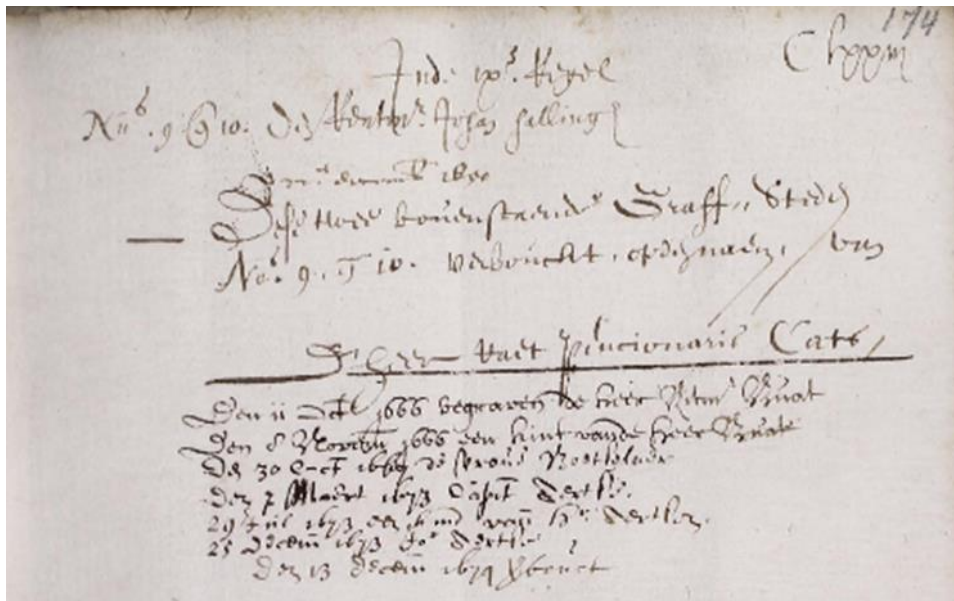
⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Adolph_Mulder

⁶ <https://www.kunstcentrum-kloosterkerk.nl/kloosterkerk-geschiedenis>

⁷ <https://www.theologie.nl/artikelen/honderd-jaar-liturgische-kring/>

⁸ (Verkrujssse 1993:103)

In 1650 koopt Jacob Cats twee graven in de Kloosterkerk: regel IX, de graven 9 en 10. De koop is aangetekend op folio 173/174 van het oudste grafboek van de Kloosterkerk (1636-1681, Inv. 212).⁹

Grafboek Kloosterkerk I, folio 174. HGA 212/2 35/110

Grafboek I.	In den IXe Regel.	f. CLXXij.
Nuo 9 & 10.	Den Rentmr. Johan Hallingh Den 22 Decemb. 1650. Deze twee bouenstaende Graff Steden Nu. 9 en 10 vbouct op de name van <u>D'Heer Raetpensionaris Cats.</u> Den 11 Oct. 1666 de Heer Ritmr. Buat. Den 8 Novem. 1666 een kint van de Heer Buat. Den 30 Oct. 1667 de Vrouwe Boetselaer. Den 7 Maert 1673 capit. Aertse. 29 Jul. 1673 een kint van Hr. Aertsen. 25 Decem. 1674 Jo ¹⁰ Aertse. Den 13 Decem. 1674 vbouct	
Grafboek II.	In den IXe Regel.	f. 208
Nuo 9 & 10.	Den 13 Decem. 1674 Noo. 9 en 10 ovgebouct op den naem van Johan van Aertsen, Hr. Van Warnoudt, ten behouve van de gesamentlike descendentes van de Heer Raedpens. Cats, salr.	

Uit Grafboeken I en II (tot 1674). J.C. van der Muelen. 1887, p. 85.

⁹ HGA 0377-01 Inv.212/2 35/110 f. 174

¹⁰ Toevoeging na Jo[] is moeilijk leesbaar, vermoedelijk & of p of r

We zullen de inhoud van het Grafboek met behulp van Van der Muelen regel voor regel nalopen.

3. Johan Hallingh: ontvanger, curator en rentmeester

I.	In den IXe Regel.	f. CLXXiiij.
Nuo 9 & 10.	Den Rentmr. Johan Hallingh	

Deze aanvankelijk nog niet verkochte graven staan op naam van Rentmeester Johan Hallingh. De naam van de rentmeester keert terug op tientallen pagina's in Grafboek I in 1636.

Johan Hallingh was in 1605 aangesteld als Ontvanger voor de Kloosterkerk. In 1619 was dezelfde Johan Hallingh door de Staten-Generaal benoemd tot Ontvanger van Confiscaties voor de boedels van Johan Oldenbarnevelt en Hugo de Groot en nog een paar lotgenoten.¹¹ De Ontvanger van Confiscaties moest in uitvoering van een vonnis goederen in beslag nemen, beheren en ten gelde maken. In 1624 begon Hallingh een *Blaffart* over ontvangsten voor de *Abdij van Loosduijnen, Predicaren en St. Agnieten in den Hage*. Zijn keurige eindafrekening in 1632 begon met de 'Opstellen ende huijsnemen in Haagambacht'. De ontvangsten voor de Predicaren betroffen voornamelijk Erfrente op verkochte landen en om Losrenten.^{12 13} De curator moet stad en land in de omgeving van Den Haag zijn afgegaan om deze bezittingen terug te vinden en de vorderingen bijna letterlijk in kaart te brengen.

De Kloosterkerk was na 1617 geen eigendom van de Magistraat (zoals de Grote Kerk) maar van de Staten-Generaal. In 1574 waren alle katholieke bezittingen immers vervallen aan de Staten van Holland. Aanvankelijk wilden de Staten het Predikherenklooster verkopen, maar in 1576 besloten de Staten van Holland dat de Magistraat 'het clooster van de predicaren in Den Haege voornoemt, als die kercke, huysinghen ende boomgaerden daartoe behoorende' mochten genieten, onderhouden en gebruiken, maar niet veranderen. Tegen 1583 was het klooster onder toezicht van de Magistraat grotendeels afgebroken, daarom verboden de Staten verdere afbraak. In 1589 lieten zij het dak herstellen, de crypt verdiepen en een tussenmuur bouwen. Een jaar later werd een gietmeester aangesteld en begon de geschutgieterij in het voormalige koor (Goris 2018: 69, 71).¹⁴ De kerkruimte zelf werd gebruikt als opslagruimte. In 1617 namen de contra-remonstranten [in samenspraak met prins Maurits] de Kloosterkerk in gebruik, het koor bleef bedrijfsruimte voor de gieterij. De Riemer zegt dat de Heren

¹¹ Ontvanger Johan Hallingh was één van de twee "Curateurs ende Ontfangers van de geconfisqueerde goederen van de gevangens' Johan van Oldenbarnevelt en Hugo de Groot e.a , aangesteld door de Staten-Generaal in 1619. (Moll 1902).

¹² Inventaris 226 Blafferd van de goederen, eertijds behoord hebbende aan de abdij van Loosduinen, alsmede van de goederen der Predicaren en van St. Agniet in 's-Gravenhage, opgemaakt door den rentmeester Johan Halling. 1624-1632 1 deel'

¹³ Nationaal Archief, Archiefnummer 3.20.61.01 Inventaris van een verzameling stukken, afkomstig van jhr. dr. C.G.W.F. van Vredenburg, Het Familiearchief Van Vredenburg, Ambtelijke stukken bevat verantwoordingen aan de Ontvangers Generaal der geestelijke goederen in Holland.

¹⁴ Aanhalingen uit 13.3 Tabel 6 Geschiedkundig verloop Vooronderzoek, Intern (Goris 2018: 69-74).

Gecommitteerde Raden het gezag en bewind over de Kloosterkerk voerden. (De Riemer 1730: 388)

Het mag duidelijk zijn dat Johan Hallingh geen doorsnee (kerk)rentmeester was. Zo lijkt het er op dat curator Hallingh de niet verkochte grafruimten in de Kloosterkerk heeft willen veiligstellen door zijn eigen naam in het grafregister te noteren. Het lijkt er op dat de boekhouding van de graven 'op naam' deel uitmaakte van de uitvoering van zijn opdracht tot confiscatie en verantwoording.¹⁵ Johan Hallingh noemt zich wel rentmeester maar hij handelde en verantwoordde zich als curator. Ik zou graag willen aannemen dat Hallingh niet de koop en verkoop van graven voor eigen rekening heeft uitgevoerd, hij werd immers door de opdrachtgever betaald voor zijn onderzoek, rekening en en verantwoording.¹⁶ Maar in de loop van 1637 en 1638 gaat het eigendom van een tiental graven over van Johan Hallingh naar Hans de Joode, goutsmit, om enige tijd later weer overgeboekt te worden naar een eigenaar/gebruiker. Zo lijkt er toch sprake te zijn van een investeringselement in de ruimte voor graven in de Kloosterkerk.

4. De eerste kerkmeesters en kerkrentmeester van de Kloosterkerk

In 1632 hebben de Heren Gecommitteerde Raden voor het eerst drie kerkmeesters laten aanstellen (Mr. Cornelis van de Wolff, Govert Persijn en Mr. Adriaan van Assendelft). In 1645 nam Hugo van Cassiopijn de plaats in van Persijn, in 1651 werd hij opgevolgd door Diederik Pauw, hij zou kerkmeester blijven tot zijn dood in 1688¹⁷.

De kerkmeesters mochten ook een kerkrentmeester aanstellen. De eerste was Adriaan van Persijn in 1633, hij was kerkrentmeester toen Jacob Cats in 1650 zijn graf kocht. In 1656 volgde Mr. Johan van der Haar, in 1665 werd Mr. Gerard Thuninck kerkrentmeester, hij bleef in functie tot 1688 (De Riemer 1730: 388-390).

Het eerste Kloosterkerk Grafboek beslaat officieel 1636 tot 1681, maar er worden incidenteel verkopen van graven genoemd vanaf 1626 en begrafenissen vanaf 1628. In de meeste gevallen lijkt het te gaan om 'terugschrijven', ook zijn er op het eerste gezicht nogal wat fouten in de administratie van graven geslopen die naderhand gecorrigeerd zijn. Misschien is Johan Hallingh overleden net voor de overgang naar de nieuwe bedeling van 1632, misschien was zijn overlijden juist de nodige aanzet voor de verzelfstandiging en beëindiging van de curatele. Op 10 april 1634 laat de weduwe van Johan Hallingh namelijk een graf transporteren dat ook op Hallingh's naam stond (Van der Muelen 1877: 86). Het ziet er naar uit dat Hallingh's weduwe de taak van haar overleden man ergens

---

¹⁵ Bij de Nieuwe Kerk in 's-Gravenhage, geopend in 1656, komt deze vorm van gravenadministratie niet voor. Daar was Pieter Stalpart van der Wiele, Ontvanger van de *Sociëteit van 's-Gravenhage*, vanuit zijn functie tevens kerkrentmeester van de Nieuwe Kerk, de Sociëteit was eigenaar en eindverantwoordelijke.

¹⁶ Ik heb geen financiële verantwoording gevonden van de graven in de Kloosterkerk op naam van Johan Hallingh aan de Ontvangers Generaal.

¹⁷ https://nl.wikipedia.org/wiki/Diederik_Pauw

tussen 1632 en 1634 heeft overgenomen ten behoeve van de overdracht aan de eerste kerkrentmeester Adriaan van Persijn.

5. De aankoop van het graf van Jacob Cats in 1650 en zijn begrafenis in 1660

Den 22 Decemb. 1650.

Deze twee bouenstaende Graff Steden
Nu. 9 en 10 vbouct op de name van

D'Heer Raetpensionaris Cats.

Jacob Cats woont in 1650 al jaren alleen. Jacob Cats was pensionaris van Dordrecht (1623-1636) maar hij had in 1629 een huis gekocht aan de Kneuterdijk in Den Haag, op het terrein waar nu de Raad van State gevestigd is¹⁸.

Heulstraat 14, 's-Gravenhage (noordzijde). Dienstingang van de Raad van State. Hierachter bevond zich de Haagse woning van Jacob Cats, aan een steeg iets achter de rooilijn van het Lange Voorhout, met een achteruitgang naar het Noordeinde.

Jacob's vrouw Elisabeth van Valckenburgh (1579-1631) overleed na een langdurige ziekte en was op 11 januari 1631 begraven in de Grote Kerk van Den Haag. Bijna 20 jaar later, op 22 mei 1650 zou hij zijn Elisabeth doen herbegraven in de Kloosterkerk.¹⁹ De herbegraving van Elisabeth van Valckenburgh (1650) en de begrafenis van Jacob Cats (1660) zijn niet vermeld in de Gravenboeken van de Kloosterkerk.

---

¹⁸ Het huis is afgebroken en opgenomen in Paleis Kneuterdijk, westzijde. [Voortreffelijk uitgezocht en uitgebeeld door dhr. Anemaa.] https://anemaa.home.xs4all.nl/ges/straten/kneuterdijk_20_paleis.htm

¹⁹ <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/183867.php>. Opmerkelijk is dat de herbegraving van Elisabeth van Valckenburgh in mei 1650 zou hebben plaatsgevonden, dus voor de aankoop van het graf in december 1650. Ik heb de bron niet kunnen achterhalen.

Het is niet bekend waarom Jacob Cats na twintig jaar juist in de Kloosterkerk een graf kocht en niet in de Grote of St. Jacobskerk waar zijn overleden echtgenote al begraven lag. Een mogelijke verklaring is het huwelijk van prins Frederik Hendrik met Amalia van Solms in de contra-remonstrantse Kloosterkerk in 1625. Weliswaar omzeilde Cats zorgvuldig de standpunten van de verschillende religieuze partijen in 1618 en daarna. Maar als raadspensionaris (1629-1631, 1636-1651) ondersteunde hij in de Staten van Holland consequent het leiderschap en het beleid van stadhouder Frederik Hendrik (van Deursen 1996:371). De Kloosterkerk stond bekend als Oranjegezinde kerk.

Hoeveel Cats voor het dubbele graf op regel IX nummers 9 & 10 moest betalen aan de kerkrentmeester is niet bekend.²⁰ Het kan geen probleem zijn geweest: Jacob Cats was heel rijk. Meer dan twee graven kopen zou niet kunnen op die plek. Graf nummer 8 ter rechterzijde was vanaf 1633 eigendom van Henrick van der Mijlen. De graven 11, 12 en 13 ter linkerzijde bleven langdurig onverkocht omdat ze te dicht bij de pilaar lagen. In 1640 ging het eigendom van deze buurgraven over naar de heer Corn. van Wolff (van der Muelen 1877: 85,86).²¹

In 1643 kocht Jacob Cats een stuk grond met een boerderij in de duinen tussen Den Haag en Scheveningen. Hij noemde het 'Sorgh-vliet'. In 1642 nam hij het huis in gebruik.

Ick heb op desen grondt een hoeckje landts bekomen,
en my tot oeffeningh het planten aengenomen,
en schoon het zandigh is, als midden in den duyn,
so worden evenwel de witte klingen bruyn'.²²

Huis Sorghvliet (nu Catshuis), eind 17^e eeuw. Oorspronkelijk had het huis geen bovenetage.

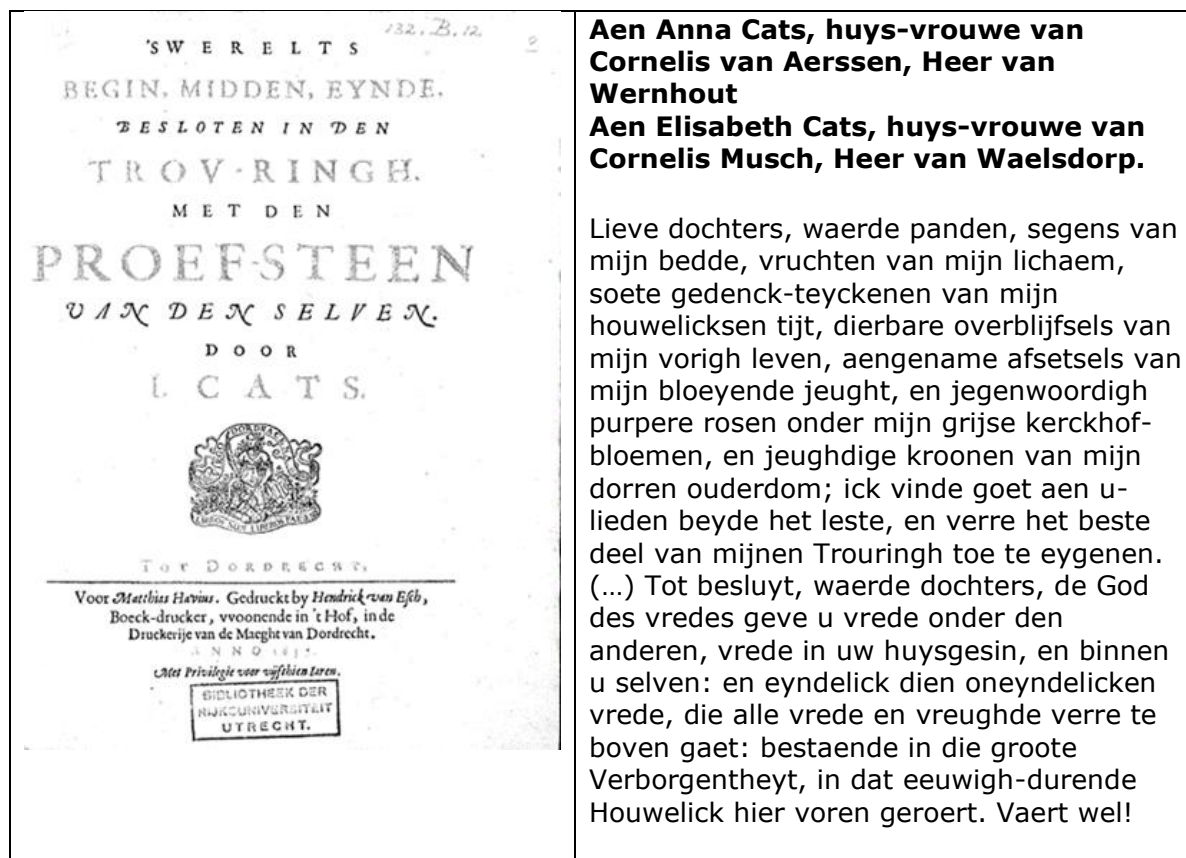
Jacob Cats hertrouwde niet. Hij was kennelijk zeer gesteld op zijn beide dochters Anna en Elisabeth Cats, getuige een passage uit zijn gedicht *De Trou-ringh*

²⁰ In dezelfde periode kostte een koopgraf in de Nieuwe Kerk tussen f. 300 en f. 400.

²¹ NL-HaHGA_0282-01_388_0003.PDF. 3/312 f.210

²² <http://www.vriendenvanparksorghvliet.nl/>

(1737). Anna zou al jong overlijden en in 1649 en Elisabeth Cats werd enig erfgenaam.

Jacob Cats, *De Trou-ringh* (1637) met een opdracht aan zijn dochters Anna en Elisabeth Cats (p.22).²³

Elisabeth (Jacobsdr.) Cats (1618-1673) was gehuwd geweest met Cornelis Musch (1591-1650), Heer van Waalsdorp en Carnisse, griffier van de Staten-Generaal en al tijdens zijn leven legendarisch om zijn geldzucht en corruptie. Elisabeth had hem bijgestaan met de juiste contacten uit de omgeving van haar vader. De familie Musch woonde aan de Kneuterdijk hoek Hartogstraat, op de plaats waar in 1655 het latere huis van Johan de Witt gebouwd zou worden.²⁴ Het echtpaar Musch-Cats kreeg drie dochters: Maria Elisabeth Musch, Elisabeth Maria Musch en Anna Catharina Musch. Na de dood van Cornelis Musch huwde Elisabeth Cats in 1652 met een jeugdvriend, Diederik Pauw. Elisabeth trok met haar drie opgroeiende dochters bij hem [en zijn jonge kinderen] in.

Diederik Pauw (1618-1688), Heer van Rijnenburg, ter Horst, Teylingerbosch en Carnisse, was in 1650 weduwnaar geworden. Hij had toen twee kleine kinderen: Reinier (1642-1693) en Johan (1645-1708) – (Krol 2016)^{25 26 27}. In 1647 had hij

²³ https://www.dbnl.nl/tekst/cats001trou01_01/

²⁴ https://anemaa.home.xs4all.nl/ges/straten/kneuterdijk_6_johan_de_witthuis.htm

²⁵ Krol verwijst naar het genealogisch overzicht familie Pauw II Amsterdamse tak, deel 48, pagina 113

²⁶ Van Gelder noemt de kinderen Reinier en Christina (Van Gelder 1914:50).

²⁷ Ook de naam Alida Pauw (?-1722) komt voor, als dochter van Diederik Pauw en Elisabeth Cats, gehuwd met Jan Jacob Mauricius. <https://www.greetsgenealogie.nl/gezinskaart-van-diederik-pauw-1618-1688/>;

twee panden [huidig nummers 11 en 12] op de Lange Vijverberg gekocht (Van Diepen 1838: 114, 142). in het qua oppervlak grootste pand, het voormalig *Huys van Culemborch* aan de Lange Vijverberg [huidig nummer 12]²⁸. In 1657 werd Diederik Pauw Hoogheemraad van Delfland. Diederik Pauw zou na zijn huwelijk met Elisabeth Cats in 1674 te boek staan als de rijkste man van Den Haag (Van Gelder 1914: 16).²⁹ Tussen 1651 en 1688 was hij kerkmeester van de Kloosterkerk.

Links: Lange Vijverberg 11, Pand met Lodewijk XIV gevel met versierde middenrisaliet. Bouwjaar 18^e eeuw³⁰. Rechts: Lange Vijverberg 12, Pand met vroeg 19e eeuwse gevel met versierde middenrisaliet. Bouwjaar ca. 1733³¹ Diederik Pauw en zijn gezin woonden in het pand rechts, in een oudere versie (en zonder fiets).

Op 11 september 1660 overlijdt Jacob Cats op zijn landgoed *Sorghvliet* tussen Den Haag en Scheveningen. In alle bronnen wordt vermeld dat Jacob Cats een eenvoudige begrafenis had gewenst. Alle bronnen laten weten dat zijn kist vanaf Sorghvliet werd 'verzeld van achttien koetsen en veertig witte flambouwen'.³² De kaarsrechte 'Zee-straet van 's-Gravenhage op Scheveing' naar het ontwerp van Constantijn Huygens was nog niet voltooid. De stoet trok naar het huis van de familie Pauw/Cats een de Lange Vijverberg.

Op de dag van de begrafenis, 17 september 1660, vertrekt de kist in plechtige stoet vanaf de Lange Vijverberg naar de Kloosterkerk. De begrafenis zelf staat niet aangetekend in het grafboek van de Kloosterkerk.

<https://www.geni.com/people/Alida-Pauw/6000000017231786216>. Maar Jan Mauricius is twee geslachten later en het huwelijk van Pauw/ Cats staat bekend als kinderloos.

²⁸ https://www.hogenda.nl/wp-content/plugins/hogenda-search/download_attachment.php?id=268&type=biography

²⁹ 'Het is onnoodig hier de algemeen bekende feiten weder op te halen: het staat vast dat de regenten onzer Republiek vrijwel van den hoogste tot den laagste hun ambt gebruikten tot het verwerven van zoveel mogelijk persoonlijk voordeel. Hun veilheid ook reeds in de dagen van Frederik Hendrik en die van Jan de Witt is onbetwijfeld' (Van Gelder 1914:9). .

³⁰ <http://staybridge-suites-the-hague-parliament.denhaaghotels.net/en/>;

<https://www.monumentenzorgdenhaag.nl/monumenten/lange-vijverberg-11>

³¹ <https://www.monumentenzorgdenhaag.nl/monumenten/lange-vijverberg-12>

³² A.J. van der Aa. 1858. [Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 3, p. 247](#)

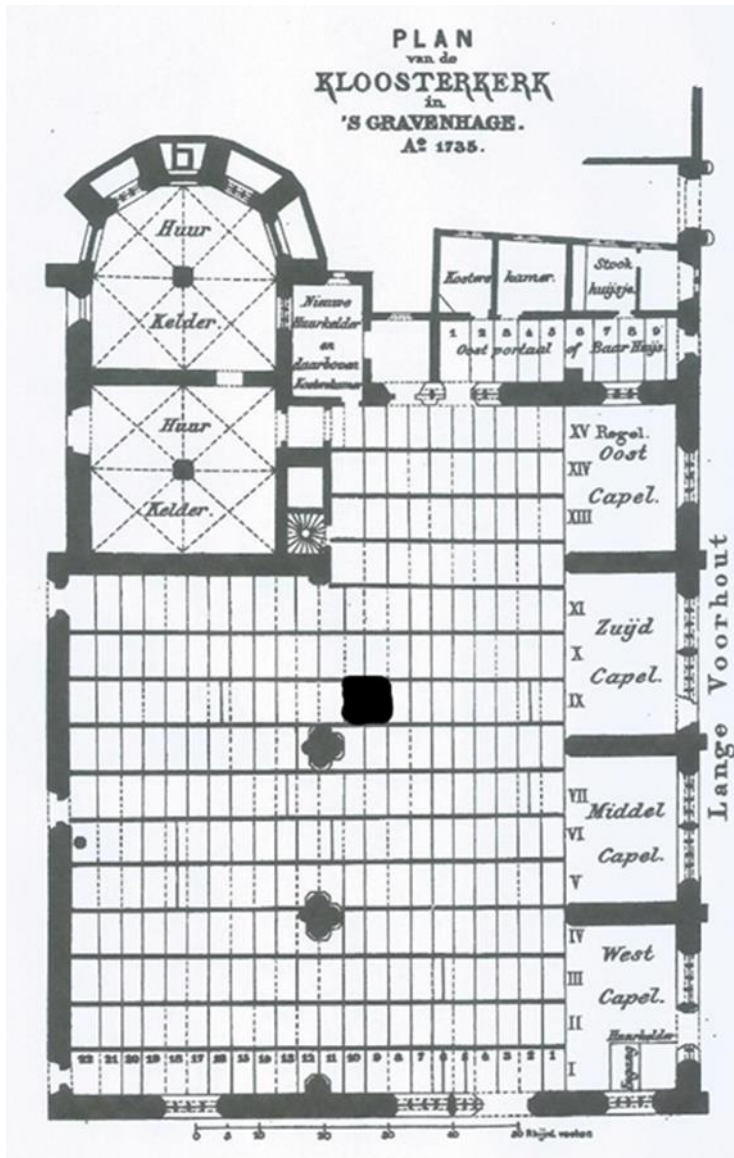
https://www.dbnl.org/tekst/aa_001biog04_01/aa_001biog04_01_0331.php.

Sommige bronnen melden 14 koetsen.

Wim Goris. 2022. Het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk. (Serie Ultimi barbarorum 3/4). Versie Stadsoase Spinozahof 220527, TO BE EDITED

6. De plaats van het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk

'Cats ligt genoegzaam aan den voet van dien oostelijken pilaar begraven' (*Rotterdamsche courant* 16-08-1854).

Plan van de Kloosterkerk 1735: de twee graven van Jacob Cats zijn aangeduid op Regel IX, graven 9 en 10, naast de zuid-oosthoek van de oostelijke pilaar. (Van der Muelen 1887: Inleiding) (tekening bewerkt).

De dichter Jacob Westerbaen (hij bezat het landgoed Ockenburg) schreef een grafschrift voor zijn vriend Jacob Cats (Van der Aa 1858: 247):

Conditur hac urnâ toto cantatus in orbe
Palladis et Phoebi Catsius unus amor,
Cui faciles venâ manarunt divita versus
Multaque Castaliis pagina fluxit aquis.
Nullo doctriunâ quaesitum nomen ab avo
Excidit: ingenio stat sine morte decus.

**Wim Goris. 2022. Het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk. (Serie Ultimi barbarorum 3/4).
Versie Stadsoase Spinozahof 220527, TO BE EDITED**

dat is:

Hier rust Cats in zijn graf, door heel dees aard beroemd,
Wien Phoebus en Minerv' als beider lievling noemt;
Wiens zachte liedren aan een weelge bron ontsprongen,
In rijken overvloed zijn kunstloos opgezongen.
Geen eeuw rijst aan de kim, die niet zijn verzen leest:
Geen dood verdooft den glans van dien verheven geest.

Jacob Cats in ouderdom. Portret Anthonie van Ravesteyn (1660), uitsnede. Op zijn bureau staat een kop van Seneca [d.w.z. zoals Rubens in Antwerpen zich Seneca had voorgesteld].³³ Seneca vertegenwoordigde de stoïsche filosofie.

Ook Constantijn Huygens, eigenaar van het landgoed Hofwijck in Voorburg, maakte een aantal gedichten 'op het graf' van zijn vriend Jacob Cats.³⁴

Er is geen spoor van een grafsteen van Jacob Cats. Van der Aa schrijft in het Biografisch Woordenboek der Nederlanden over een grafschrift 'welk op den steen, die zijn gebeente dekt, gebeiteld staat' (Van der Aa 1858:247).³⁵ Ook het NNBW biedt geen uitsluitsel (Blok en Molhuysen 1924:284).³⁶ Zoveel dichters hebben zoveel grafschriften geschreven, ter ere of ter nagedachtenis, nooit bedoeld om op de steen gebeiteld te worden.

Architect Mulder schrijft in 1906 wel over de gedenksteen van 1854 op de pilaar maar niet over een grafsteen of het graf zelf (Mulder 1907: 417). Evenals ander

³³ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:A._van_Ravesteyn_-_Jacob_Cats_\(1577-1660\)_-_AA741_-_Mauritshuis.jpg](https://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:A._van_Ravesteyn_-_Jacob_Cats_(1577-1660)_-_AA741_-_Mauritshuis.jpg)

³⁴ https://www.dbnl.org/tekst/huyg001jawo14_01/huyg001jawo14_01_0009.php?q=Cats#hl1

³⁵ A.J. van der Aa. 1858. [Biografisch woordenboek der Nederlanden. Deel 3, p. 247](#)

https://www.dbnl.org/tekst/aa_001biog04_01/aa_001biog04_01_0331.php

³⁶ [P.J. Blok, P.C. Molhuysen. 1924. Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 6.](#)

https://www.dbnl.org/tekst/molh003nieu06_01/molh003nieu06_01_0450.php

schrijvers verwijst Mulder terug naar de oudst genoemde bronnen: De Riemer I en Timareten II³⁷.

212 · V E R Z A M E L I N G
18 Rouwkoetsen, verlicht door 40 witte Flam-
bouwen,
JACOB CATS, (*)
RIDDER,
RAEDPENSIONARIS EN GROOTZEGEL-BEWAERDER
VAN HOLLAND EN WESTVRIESLAND
MITSGADERS:
STADHOUDER VAN DE LEEENEN;
EN DEN OUDERDOM VAN 82 JAEREN 9 MAENDEN
EN 23 DAGEN, OVERLEDEN
OP ZYNE HOFSTEDEN ZORGVLIET
DEN 21^{den} VAN HERFSTMAEND
DES JAERS 1660.

In
(*) Deeze zo Wytberoemde Staetsman als Uitmun-
tende Dichter, was gebooren op den 10^{den} van Slacht-
maend in het Jaer 1577. te Brouwershaven in Zeeland.
Hy is getrouwd geweest met N. VAN VALKENBURG, uit
eene deftige Familie te Amsterdam, waer by Hy Drie
Zoonen, die vroeg overleden zyn, als ook Twee Doch-
ters heeft gehad. Deeze zyne Huisvrouw, met welke
Hy 25 Jaeren in den Echten-*staet* vergenoegd heeft door-
gebragt, verloor Hy in den Jaere 1627. en liet Haer alhier
in eene van hem gekogte Grafftede byzetten. Zyne Oud-
ste Dochter ANNA is gehuwd geweest aen den Heere
JOHAN van AARSSSEN, Heere van Wernhout en Dros-
sard der Stad en Baronnie van Breda; en de Jongste
ELISABETH aen den Heere CORNELIS MUSCH, Heere van
Waelddorp en Griffier van Hunne Hoog Mog. de Heer-
ren Staeten der Verëenigde Nederlanden; van welke
beide Dochteren JACOB CATS 14 Kindskinderen heeft
beleefd.

Of Hy een Grafzerk met Opschrift hebbe gehad heeft
men niet kunnen ontdekken; maer wel zyne Grafftede,
zynde een Driedubbelde Grafkelder, gelegen beoosten
het Vorstelyk gestoelte, in den 9^{den} Regel N°. 9-10-11.
Welke Grafftede den 13^{den} van Wintermaend des Jaers
1674, is overgeboekt op Naeme van den Heere JOHAN
van AARSSSEN, Heere van Wernhout, en ten behoeve
der *Descendenten* van J. CATS; en is zedert dien Tyd,
en by latere Overboekingen, aen dezelve in eigendom
gebleeven.

P. Timareten. 1777. Verzameling van Gedenkstukken in Nederland. 1777. p. 212

Timareten, met zijn uitgebreide collectie van grafstenen en monumenten, laat er geen twijfel over bestaan: hij heeft voor Jacob Cats geen grafsteen met opschrift kunnen ontdekken. Wel voegt hij een bruikbare tekst bij over de nazaten van Jacob Cats. Tenslotte meent Timareten dat Jacob Cats een Driedubbelde Grafkelder heeft gehad, 'gelegen beoosten het Vorstelijk gestoelte' bestaande uit de nummers 9, 10 en 11. Deze waarneming wordt bevestigd door het Dagblad Zuid-Holland van 14 augustus 1854, de krant voegt toe: 'dit stemt met het register der grafkelders overeen'. Het ziet er naar uit dat Timoreten in 1777 én de krant van 1854 het Kloosterkerk Grafboek I van 1634 van de kerkrentmeester en de andere twee grafboeken niet hebben ingezien, of wel een niet meer bestaand 'register der grafkelders'. Er waren slechts twee graven op naam van Jacob Cats.

³⁷ P. Timareten. 1777. Verzameling van Gedenkstukken in Nederland. 1777. II

Links: Locatie van Regel IX: rechts van de oost-pilaar (oostzijde), een strook van 2 meter breed. Rechts: Locatie van graven 9 en 10: rechts van de oost-pilaar (zuidzijde). Graf 10 lag bij benadering onder de eerste bank van het zijvak, inclusief het loopvlak middenvoor en een tegel breed links richting Apostelkapel; graf 9 lag onder de tweede bank.

In de tijd van Cats stonden er geen kerkbanken. Begravenissen waren de belangrijkste bron van inkomsten van een protestantse kerk. Stoelen werden gezet en na de kerkdienst weer weggehaald. In 1854 zullen de meeste grafstenen bedekt zijn geweest door in hoogte oplopende kerkbanken, vermoedelijk waren ook de graven 9 en 10 niet benaderbaar afgedekt. Op de foto uit 1907 valt te zien dat er een smal pad loopt tussen de banken vanaf de ingang van de kerk zuidzijde tot aan de oost-pilaar. Onmiddellijk voor de pilaar splitst het pad naar linksom en naar een kleine vloerruimte rechts, in oostelijke richting. Voor de toeschouwer – en voor de leden van het Gezelschap in 1854 – was het duidelijk dat de graven van Jacob Cats in de ruimte rechts van de oost-pilaar en onder de banken zouden moeten liggen. Staande recht voor de oost-pilaar met de gedenksteen 'Jacob Cats' lagen de graven 9 & 10 onmiddellijk rechts, gedekt door twee standaard formaat (7 x 3 ½ Rijnlandse voeten) zerken³⁸, samen zeven voet bij zeven voet, grotendeels onder de eerste twee zijbanken, richting Apostelkapel.

Met ingang van 1829 werd begraven in een kerk verboden. Verkruijse meent dat het gebeente van Jacob Cats waarschijnlijk in 1913 is geruimd en – samen met andere stoffelijke resten – overgebracht is naar het kerkhof aan de Kerkhoflaan (Verkruijse 1993: 104).

³⁸ Ook het graf van Cornelis de Witt en Johan de Witt in de Nieuwe Kerk (graf nummer 77) heeft nooit een gebeitelde grafsteen gehad.

7. Henry de Fleury de Coulan, ritmeester Buat, geëxecuteerd in 1666

Den 11 Oct. 1666 de Heer Ritmr. Buat.

'OP BUAT, ONTHOFT II. OCT. 1666. EX LATINO MEO

*Hier licht een schuldigh man, van Hooft en Hals berooft,
Die, doen hij schuldigh wierd, een' hals had, maer geen hooft.'*
(Constantijn Huygens, 1666)

De eerste opgetekende begrafenis na Jacob Cats is Henri de Fleury de Coulan (? – 1666), bekend als ritmeester Buat, naar zijn beroep, echtgenoot van Elisabeth Maria Musch (1639-1699). Zij was een kleindochter van Jacob Cats, tweede dochter uit het huwelijk van Cornelis Musch en de al genoemde Elisabeth [Jacobsdr.] Cats weduwe Musch, gehuwd Pauw. In Den Haag hadden de zusjes Musch – en hun moeder – een kwalijke reputatie opgelopen vanwege hun losbandig gedrag. Anderen roemen haar levenslust. Maar daarover gaat dit artikel niet.

Het leven en het overlijden van Buat is uitvoerig beschreven door Jacob van Lennep in een historische roman in 1850³⁹, maar nader kritisch onderzocht en becommentarieerd door de [Oranjegezinde] historicus Robert Fruin in 1885.⁴⁰ De Fleury de Coulan zou zijn veroordeeld vanwege *crimen lasae maiestatis* [wat niet in de vonnis wordt genoemd] maar verhoudingsgewijs zwaar zijn gevonnist. Het verhaal van Buat is door een groot aantal historici en schrijvers weergegeven.⁴¹

Een specifiek voorval tijdens het proces moet hier worden genoemd. Eén van de rechters van het *Hof van Holland*, Jacob van der Graeff (sr.), had te horen gekregen dat Buat in de Gevangenpoort ernstig onwel was geworden. Toen hij langs de Gevangenpoort liep, besloot hij bij de cipier te informeren naar de gezondheidstoestand van de heer Buat. Er was niets aan de hand, zei de cipier. Op uitnodiging van de cipier besloot hij zelf te gaan kijken. Zo voerde hij een kort gesprek met Buat, die hem als afsluiting vroeg om zijn groeten over te brengen aan zijn vrouw Elisabeth Maria Musch. Jacob van der Graeff, die verre familie was van de Diederik Pauw, stiefvader van Elisabeth Musch, beloofde dat te zullen doen. Al spoedig ontstond er een roep dat rechter Van der Graeff zich moest excuseren (terugtrekken) – een rechter mag niet zonder meer bezoek afleggen aan een verdachte. Jacob van der Graeff deed hierover uitvoerig verslag en besloot uiteindelijk zich terug te trekken.

³⁹ Jacob van Lennep. 1850/51. *Elisabeth Musch*. Amsterdam: P. Meijer Warnars. **dbnl-nr** lenn006eliz01_01. https://www.dbnl.org/tekst/lenn006eliz01_01/lenn006eliz01_01_0036.php

⁴⁰ Robert Fruin. 1882. Het proces van Buat. In: *Verspreide geschriften. Deel 4. Historische opstellen. Deel 4* (eds. P.J. Blok, Pieter Lodewijk Muller en Samuel Muller Fzn.). Martinus Nijhoff, Den Haag 1901. **dbnl-nr** frui001vers05_01 p 1-53. https://www.dbnl.org/tekst/frui001vers05_01/frui001vers05_01_0006.php

⁴¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Johan_de_Witt

Op 5 oktober 1666 veroordeelt het *Hof van Holland* Henry Fleury de Coulan Buat tot de dood met 5 tegen 3 stemmen.⁴² Eén van de rechters is Adriaan Pauw van Bennebroek, neef van Diederik Pauw, de echtgenoot van Elisabeth Cats. Het hele proces was traag verlopen, wat het Hof kritiek opleverde van de Staten van Holland, deze waren overwegend op de hand van raadspensionaris Johan de Witt (Fruin 1882: 281-298). Johan de Witt zou Van der Graeff bewust onder druk hebben gezet zodat Buat ter dood zou worden veroordeeld.⁴³ De veroordeling en executie van Buat levert Johan de Witt veel vijanden op, vooral onder Oranjegezinden.

Onthoofding van Henri Buat. Gravure door [Jan Luyken](#), 1698. (Amsterdam Museum). Het grote huis op de achtergrond is op het oog de voorloper van Lange Vijverberg 8; *Huys Schuylenburch* (Daniel Marot 1713) is zeven assen breed, met drie ramen aan weerszijden.

Buat wordt op 11 oktober 1666 overeenkomstig het vonnis van het *Hof van Holland* op het Groene Zoodje, de executieplaats bij de Hofvijver, onthalt. De plaats van executie was schuin in het zicht van het huis van zijn schoonouders, Diederik Pauw en Elisabeth Cats, aan de Lange Vijverberg. 'Het lijk van Buat werd door zijn dienaars gekist, en vervolgens eerst op de Voorpoort en 's

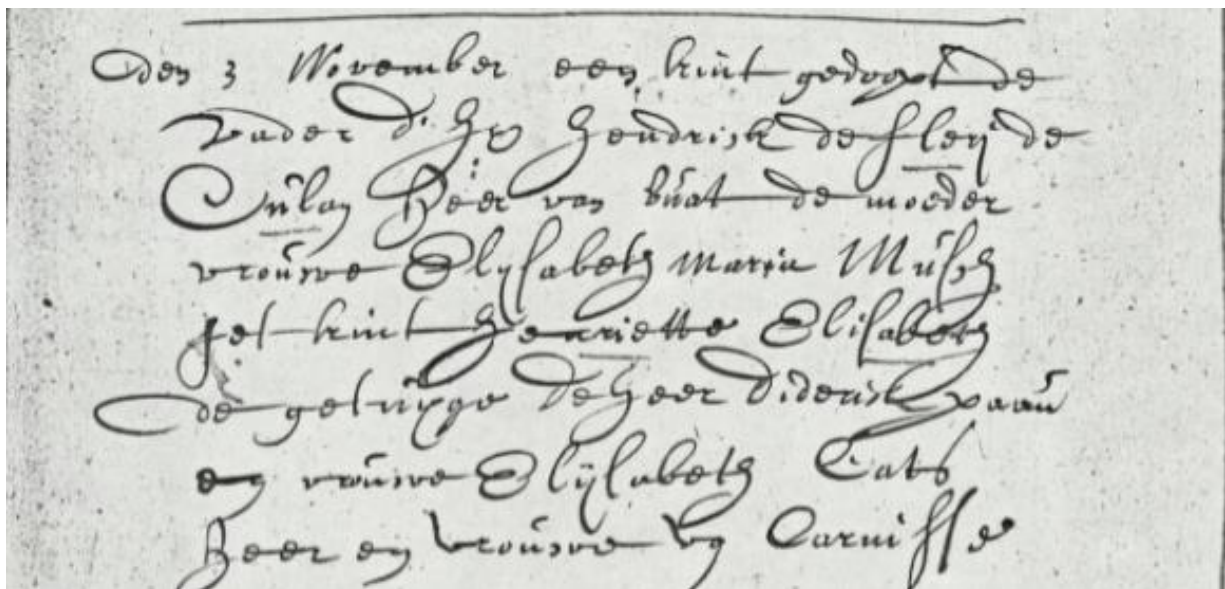
⁴² Hans Krol. 2012. *Adriaan Pauw jr. (1622-1697) president Hof van Holland, ambachtsheer van Bennebroek*. <https://ilibriana.wordpress.com/2012/02/29/adriaan-pauw-jr-1622-1697/>

'Ondanks zijn familierelatie met Buat was Pauw's [Adriaan Pauw jr., rechter Hof van Holland in 1666] oordeel: "doodstraf en verbeurdverklaring van goederen" en viel het vonnis met in totaal 5 tegen 3 stemmen uit ten nadele van Buat.' Hans Krol. 2012. *Adriaan Pauw jr. (1622-1697) president Hof van Holland, ambachtsheer van Bennebroek*. <https://ilibriana.wordpress.com/2012/02/29/adriaan-pauw-jr-1622-1697/>

⁴³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Johan_de_Witt

avonds naar zijn huis [aan de Hoge Nieuwstraat] gebracht: terwijl het den volgenden dag naar de Kloosterkerk gevoerd en in het graf van den Raadpensionaris Cats werd bygezet.⁴⁴ (Van Lennep 1851:225) Elisabeth Cats, weduwe Musch, gehuwd Pauw moet de begrafenis van haar schoonzoon in het familiegraf Cats hebben geregeld. Zij was enig erfgenaam van Jacob Cats en dus ook eigenaar van het graf. Haar man Diederik Pauw was, zoals gezegd, kerkmeester van de Kloosterkerk.

Henri de Fleury de Coulan moet zijn vrouw Elisabeth Maria Musch in moeilijke omstandigheden achterlaten. Hun zoontje Philip Cornelisz (Cornille) de Fleury de Coulan is nog geen jaar oud, gedoopt op 11 december 1665 in de Kloosterkerk.⁴⁵ Bovendien is Elisabeth bij de executie van haar echtgenoot Henri hoogzwanger. Op 3 november 1666, een maand na de executie, wordt in de Oude Kerk van Rijswijk hun eersteling dochter gedoopt als Henriette Elisabeth de Fleury de Coulan. Haar moeder Elisabeth Cats en haar stiefvader Diederik Pauw zijn getuigen. Elisabeth Musch had haar man geholpen met zijn correspondentie met Engeland, daarom zou zij worden uitgewezen en als balling naar Frankrijk vertrekken.

RIJSWIJK. Den 3 November [1666] een kint gedoopt [in de Oude Kerk Rijswijk] de vader de Heer Hendrick de Fleury de Coulan, heer van Buat, de moeder vrouwe Elysabeth Maria Musch, het kint Henriette Elisabeth, de getuygen de heer Diderick Pauw en vrouwe Elijabeth Cats, heer en Vrouwe van Carnisse.⁴⁶

Den 8 Novem. 1666 een kint van de Heer Buat.

⁴⁴ Henri de Buat woonde aan de Hoge Nieuwstraat, dat is de straat tussen de Lange Vijverberg en de Lange Voorhout. De bijzetting in de Kloosterkerk zou vanuit zijn huis op 12 oktober 1666 hebben plaatsgevonden.

⁴⁵ Kloosterkerk Doopboek 172/3 70/82 f 269

⁴⁶ <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/3.04.16.126> DTB Rijswijk 27/68

Vijf dagen na de doop is Henriette Elisabeth, pasgeboren dochter van Elisabeth Musch, al overleden, zij wordt op 8 november 1666 bijgezet bij haar vader Henri (Hendrick) in het familiegraf van Jacob Cats in de Kloosterkerk.

Woorden schieten tekort om het onmiskenbare verdriet van Elisabeth Cats te omschrijven.⁴⁷ In vier noodlottige maanden, tussen augustus en november 1666, verloor de rijkste familie van Den Haag hun schoonzoon Hendrick in een politiek proces en aansluitende executie, op aandrang van raadspensionaris De Witt. Het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk moest opnieuw worden geopend om het pas gedoopte dochttertje van Hendrick bij haar vader te begraven. Haar moeder, Elisabeth Maria, vertrok met haar kinderen naar Frankrijk. Het laat zich radenhoe groot de woede en weerzin was van Diederik Pauw, hun stiefvader, naar de raadspensionaris (Koenen 1900)⁴⁸.

8. Nabestaanden van Jacob Cats

Den 30 Oct. 1667 de Vrouwe Boetselaer.
--

Een klein jaar later overlijdt Anna Catharina Musch (1641-1667), Vrouwe van Waalsdorp en Nieuwveen, jongste dochter van het echtpaar Musch-Cats. Zij was in 1661 gehuwd met Karel (Carel) Baron van Boetzelaar.⁴⁹ Uit het huwelijk kwamen twee kinderen: Philip Jacob van den Boetzelaar en Elisabeth Philippa [Philippine] van den Boetzelaar. Anna's echtgenoot hertrouwde in 1678, Elisabeth Philippa werd hofdame van Queen Mary en huwde in 1684. Elisabeth Cats, Anna's moeder, was enig erfgenaam van Jacob Cats, zij moet de begrafenis van haar jongste dochter in het familiegraf Cats hebben geregeld.

Den 7 Maert 1673 capit. Aertse. 29 Jul. 1673 een kint van Hr. Aertsen. 25 Decem. 1674 Jo ⁵⁰ Aertse.
--

Het oudere zusje van Elisabeth Cats werd ook Anna genoemd, voluit Johanna Jacobsdr. Cats (1609-1649), zij was op middelbare leeftijd overleden in Breda. In 1630 was Anna gehuwd met Cornelis Aerssen, heer van Wernhout (1610-1651), ook hij overleed in Breda. Het echtpaar kreeg volgens genealogische aantekening drie kinderen met de aanvulling 'van Wernhout: Cornelis Aerssen van Wernhout (1638-1706), Amarantha Aerssen van Wernhout (1641-1726) en Anna Aerssen van Wernhout (1642-1722).⁵¹ In andere informatiebronnen is sprake van 11 kinderen, geboren tussen 1631 en 1646.⁵² Met dit oppervlakkig onderzoek kan ik niet vaststellen welke telgen van de familie Van Aerssen in het graf van Jacob

---

⁴⁷ Er zijn mij geen bronnen bekend over de gevoelens van Elisabeth Cats en Diederik Pauw.

⁴⁸ (Koenen. 1900) bevat geen gegevens over gevoelens van Diederik Pauw. (De Fouw jr. 1946) bevat een karakterisering van de familie van raadspensionaris Adriaan Pauw.

⁴⁹ <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I164690.php>

⁵⁰ Toevoeging na Jo[] is moeilijk leesbaar, vermoedelijk & of p of r

⁵¹ <https://www.genealogieonline.nl/west-europese-adel/I127432.php>

⁵² <https://www.geni.com/people/Cornelis-van-Aerssen/6000000013304190303>

Cats begraven zijn. Afgaande op de overlijdensjaar zou cap. Aertse kunnen overeenkomen met de tweede zoon, Jacob van Aerssen (1637-1673).

Nuo 9 & 10.	Den 13 Decem. 1674 Noo. 9 en 10 ovgebouct op den naem van Johan van Aertsen, Hr. Van Warnoudt, ten behouue van de gesamentlike descendenten van de Heer Raedpens. Cats, salr.
-------------	---

Daarbij doen andere spellingen de ronde, zoals in de grafboeken Johan van Aertsen, Hr. Van Warnoudt [geboren die vanaf 1685 het familiegraf Cats / Van Aerssen beheerde (van der Meulen 1887:85). Stamvader van de Van Aerssen van Wernhout was Jehan [Johan] van Aerssen (1579-1654), Drossaard van Breda. Johan van Aerssen, geboren circa 1632, hier genoemd in 1674 zou de oudste zoon in de familie Van Aerssen / Cats kunnen zijn. De heerlijkheid Warnoudt of Wernhout was tussen 1618 en 1698 in bezit van deze tak van de familie Van Aerssen / Aerssens.⁵³ Grafboek III van 1674 laat zien dat het graf in 1763 nog steeds binnen de familie Cats / Van Aertsen was.⁵⁴ Aangezien er geen naamdragers Cats meer waren, zou het graf in beginsel gebruikt worden ten behoeve van nazaten van Anna [Johanna] Cats, gehuwd met Cornelis van Aertsen, allen behorende tot de tak Wernhout, die uiteindelijk ook in mannelijke lijn zou uitsterven.

Elisabeth (Jacobsd.) Cats overlijdt in januari 1673, een half jaar na de moord op de gebroeders Cornelis en Johan de Witt. Zij wordt op 30 januari 1676 begraven in de Nieuwe Kerk, in het koopgraf (92) dat haar echtgenoot Diederik Pauw al in 1656 bij de opening van de Nieuwe Kerk had gekocht. De koopgraven van Diederik Pauw en Johan de Witt lagen beide in het midden van de kerk voor de preekstoel, daar was de duurste prijsklasse in de Nieuwe Kerk (f. 400.-.-).

9. Het familiegraf van Johan de Witt (77) en het familiegraf van Diederik Pauw (92) in de Nieuwe Kerk

De nummering van de graven in de Nieuwe Kerk is niet in Regels en in Graven, zoals bij de andere kerken in Den Haag. De grafnummers lopen strak door in rijen van 14 vanaf no. 1 in de zuidoosthoek naar no. 196 in de noordwesthoek (14 x 14 = 196). Daarom raken de graven van Johan de Witt en van Diederik Pauw elkaar op een hoekpunt (77+14+1 = 92).

Het familiegraf van Johan de Witt (77)⁵⁵ werd na de aankoop in 1665 slechts zeven jaar gebruikt. Er werden vier kinderen begraven [drie niet bij name genoemde dochters De Witt en een kind van Van Swieten / Sijpestein, vrienden van de familie]. Op 6 juli 1668 werd Johans vrouw Wendela Bickers er begraven. De begrafenis van Cornelis en Johan de Witt op maandag 22 augustus 1672 was

⁵³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Van_Aerssen

⁵⁴ Grafboek III Kloosterkerk HGA 0377-01 inv. 214 1674 - 1808 aug 15

⁵⁵ HGA BNR 0377-01 inv. 279. F. 85 Graf 77. Transcriptie W.A. baron Snouckaert van Schauburg. 1910. De Grafboeken der Nieuwe Kerk te 's-Gravenhage. *De Wapenheraut*, ed. D.G. van Epen, 's-Gravenhage, p.301-303

de laatste keer dat het als familiegraf gebruikt werd. De familie vertrok uit Den Haag.

Het familiegraf van Diederik Pauw (92)⁵⁶ werd op 30 januari 1673 voor het eerste gebruikt voor Elisabeth Cats, vrouwe van Carnisse, echtgenote van Diederik Pauw. Op 30 oktober 1679 (1688) werd Diederik Pauw begraven. Zijn oudste zoon Reinier Pauw, heer van Ter Horst volgde op 9 juli 1693 en daarna op 26 oktober 1708 voor het laatst voor Jo[h]an Pauw, heer van Rijnenburg⁵⁷, jongste zoon van Diederik Pauw. Beide zoons waren niet getrouwd, zij hadden geen [wettige] kinderen. Het geslacht van Diederik Pauw was uitgestorven.

In 1729 werden alle zerken door de hele kerk nagezien op verzakking en breuk. De Sociëteit besloot om de oudste huurgraven in de rondelen op te ruimen op kosten van de Sociëteit.⁵⁸

In 1751 was het de beurt aan de Koopgraven. In 1736 waren 51 graven hersteld. De helft van de eigenaren had niet betaald, er lag een onbetaalde rekening van totaal f. 260. De Sociëteit [zij waren experts op het gebied van belastingheffing] besloot bij Resolutie in 1650 om dubbel kerkrecht te gaan heffen. Als dat kerkrecht niet betaald werd, dan zouden de graven aan de kerk vervallen en opnieuw verkocht worden. Ook de graven no. 77 en no. 92 behoorden tot de 25 graven die zouden vervallen; namen van de onteigende eigenaren worden in de resolutie niet genoemd.⁵⁹ Nieuwe eigenaren zouden zelf verantwoordelijk zijn voor de op het graf rustende [onbetaalde] kerkrechten en voor de kosten van ruimen van het graf, met dit beding dat de beenderen in een beenderkistje moesten worden geplaatst. Dat kistje moest in het verkochte graf blijven liggen.⁶⁰

Onder deze condities werd het voormalige familiegraf van Johan de Witt (77) in 1758 voor een zacht prijsje overgeboekt naar lakenkoopman Jacob van de Kastele en zijn vrouw Rachel de Loo en het familiegraf van Diederik Pauw (92) in 1763 naar juffrouw Anna Margaretha Havik, weduwe van de pas overleden Quirinus Dannenberg.

10. Geschiedkundige Vereeniging 'Die Haghe' 1889 en 1893

Ruim tweehonderd jaar later verschijnt het eerste Jaarboek van de nieuw opgerichte Geschiedkundige Vereeniging 'Die Haghe'. In het eerste nummer schrijft hoofdredacteur Servaas van Rooijen een gedetailleerd artikel over de graven van De Witt en Spinoza (Servaas van Rooijen 1889: 53-57). Een paar nummers later wijdt M.G. Wildeman een nader artikel aan de Kerkmeesters registers van graven, met een kritische bevinding. Het pleit niet voor de piëteit van de nazaten van de grote staatsman [Johan] en de eens zo gevierde admiraal [Cornelis] dat hun beenderen niet een waardiger plaats hebben gekregen, zegt

---

⁵⁶ HGA BNR 0377-01 inv. 279.f100. Graf 92. Transcriptie W.A. baron Snouckaert van Schauburg. 1910. De Grafboeken der Nieuwe Kerk te 's-Gravenhage. *De Wapenheraut*, ed. D.G. van Epen, 's-Gravenhage, p.402-404

⁵⁷ NNBW deel 9.

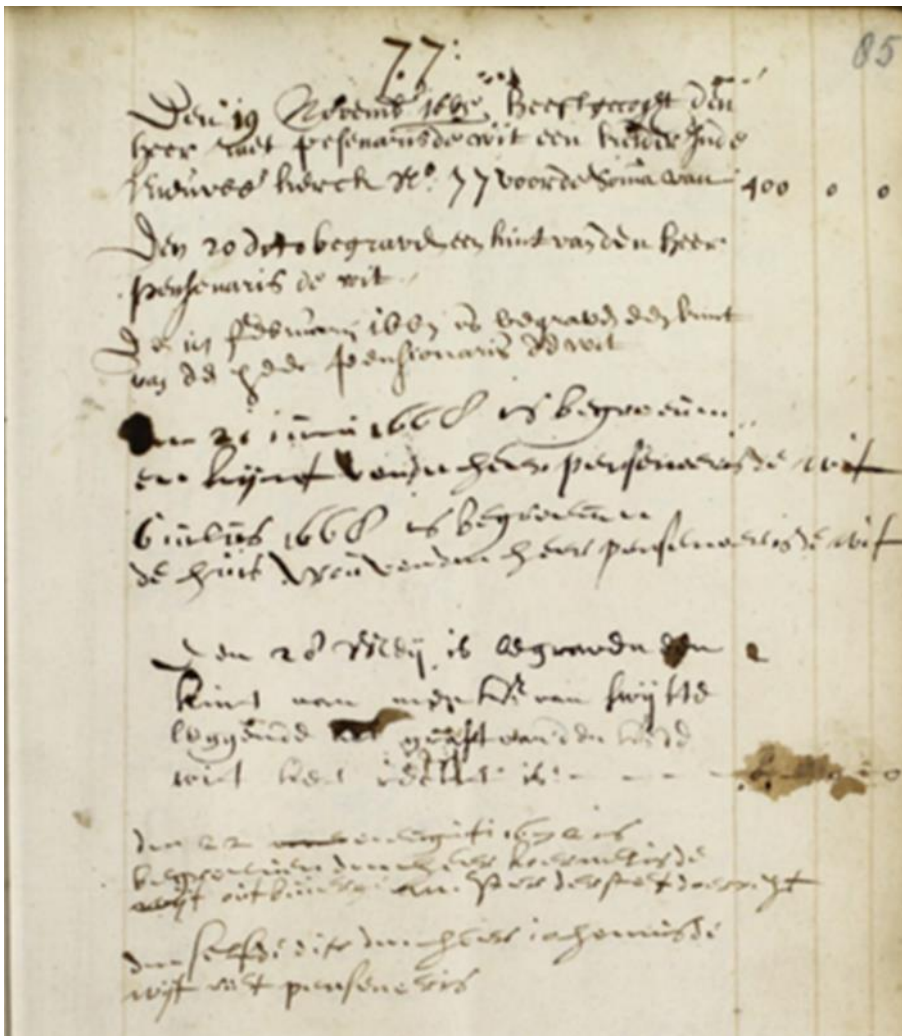
⁵⁸ HGA BNR 0282-01 inv. 505, 506

⁵⁹ HGA BNR 0282-01 inv. 503

⁶⁰ HGA BNR 0282-01 inv. 504.

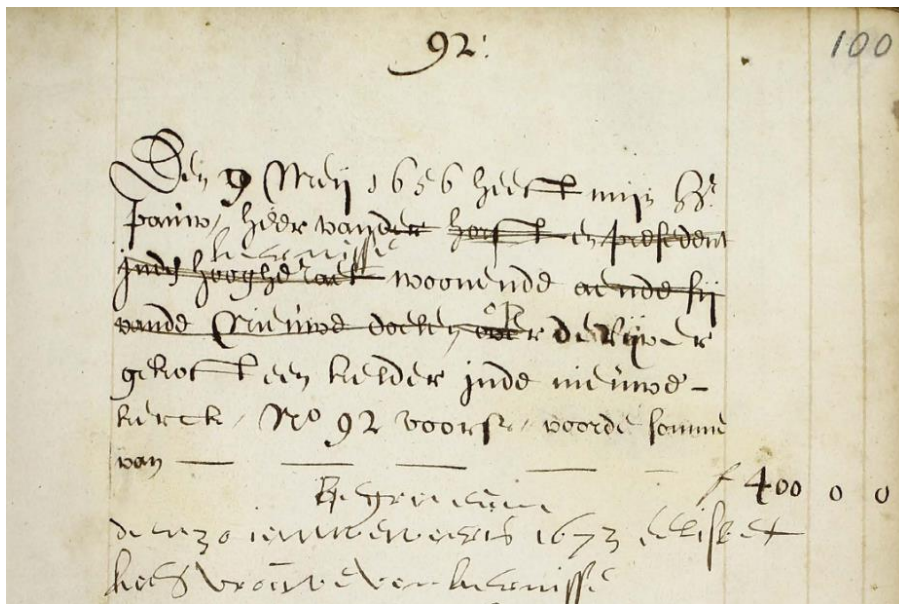
hij. Als zij de rechten op overboeking [ongeveer f. 12 denkt Wildeman] hadden betaald, dan zouden hun overblijfselen, zelfs in een beenderenkistje, misschien bewaard zijn gebleven (Wildeman 1893:118). Bij de bevinding van Wildeman kunnen wel wat opmerkingen worden geplaatst. Wie zouden de grote staatsman en de gevierde admiraal willen eren?

Toch kan eenzelfde vraag gesteld worden bij het nageslacht van Diederik Pauw, Heer van Rijnenburg, Ter Horst en Teylingerbosch (overgenomen van zijn vader Reinier Pauw) en Carnisse (overgenomen van Cornelis Musch). Na het overlijden van de jongste zoon Joan Pauw (1645-1708) was het geslacht Diederik Pauw uitgestorven. De omliggende familie moet danig geprofiteerd hebben bij de verdeling van de enorme vermogen van Diederik Pauw.⁶¹ Maar 50 jaar later ziet de Nieuwe Kerk, c.q. de Sociëteit van 's-Gravenhage er niets van terug en het graf wordt geruimd. In 1763 zijn de beenderen in een knekelkistje geplaatst en teruggeplaatst in het graf van de nieuwe eigenaar.

Kosters Grafboek, Nieuwe Kerk. Kerkelijke Registers HGA 0377-01 Inv. 279 f85. Koopgraf 77 Johan de Witt (1665-1672)

⁶¹ De verdeling van de erfenissen valt buiten dit artikel.

Kosters Grafboek, Nieuwe Kerk. Kerkelijke Registers BNR 377-01 Inv. 279, f100
 Koopgraf 96 Diederik Pauw (uitsnede 1656-1673). De doorgestreepte passage was een
 vergissing – de tekst behoorde bij graf 106 van vader Reinier Pauw.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

A.J. van der Aa. 1858. *Biographisch woordenboek der Nederlanden*. Deel 3, p. 247

https://www.dbnl.org/tekst/aa__001biog04_01/aa__001biog04_01_0331.php.

Aanema. 2009. *Johan de Witthuis*

https://anemaa.home.xs4all.nl/ges/straten/kneuterdijk_6_johan_de_witthuis.htm

A.Th. van Deursen. 1996. *De hartslag van het leven. Studies over de Republiek der Verenigde Nederlanden*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.

H.J.J.M. van Diepen. 1938. Geschiedenis van de huizen Lange Vijverberg 11 en 12. *Jaarboek 'Die Haghe' 1938*: Den Haag, p 110-152

H.E. van Gelder. 1914. Haagsche Kohieren (1674), In: *Jaarboek Die Haghe 1914*, Den Haag, p. 1-117

Wim Goris. 2018. *Refter? Of Kapittelzaal? De betekenis van de muur achter de Kloosterkerk*. Kloosterkerk Bibliotheek Den Haag.

H.J. Koenen. 1900. *Het geslacht Pauw*. Scheveningen-Brussel: Heraldisch-Genealogisch Archief.

Hans Krol. 2016. <https://ilibriana.wordpress.com/2016/12/29/fragment-genealogie-amsterdamse-linie-geslacht-adriaan-pauw/>

Mr. G. Moll. De Confiscatie der Goederen van Hugo de Groot. In: *Oud-Holland*, 1902, p. 83-112

http://oudholland.rkd.nl/images/backissues/Oud_Holland_1902_vol_020.pdf

J.C. van der Muelen. 1887. *De Registers der Graven in de Kloosterkerk in 's-Gravenhage*. 's-Gravenhage: Genealogisch-Heraldisch Archief

A. (Adolph) Muller. 1907. De Kloosterkerk te 's-Gravenhage. In: *Jaarboek Die Haghe 1907*.

Jacob de Riemer 1730. *Beschryving van 's Graven-hage: Volume 1*, Delft: Reinier Boitet (Google books)

A.J. Servaas van Rooijen: *De grafplaatsen van de De Witten en Spinoza in de Nieuwe Kerk*. In: Haags Jaarboekje 'Die Haghe' 1889, p 53-57

P.J. Verkruijsse. 'Siet in de Kloosterkerck heb ick een graf gekocht' *Literatuur. Jaargang 10* (1993)

M.G. Wildeman: *Nog iets over de grafplaatsen van de De Witten en Spinoza, in de Nieuwe Kerk*. In: Haagsch Jaarboekje 'Die Haghe' 1893, p.117-121

Wim Goris. 2022. Het graf van Jacob Cats in de Kloosterkerk. (Serie Ultimi barbarorum 3/4). Versie Stadsoase Spinozahof 220527, TO BE EDITED